

интерес композиторов к написанию произведений на «чужие темы» на этапе овладения профессией в ранний период композиторского творчества.

Ключевые слова: ранний период творчества, транскрипция, парафраз, вариация на тему, композитор, исполнитель, интерпретация, психовозрастная мотивация.

Summary
Turovs'ka N.A.

To the Problem of Transcriptional Creative Work in the Process of Formation of Composer's Thinking

In the article the author regards sociocultural, psychological and age-specific background of composers' address to the transcriptional creative work in the context of study of early period of creative work, as a peculiar "cradle" of individual-style manner of an artist. The specificity of works on "somebody else's topics" is determined by improvisational base, which display psychological affinity of performing and composer's talent. In this article we don't brush against making more precise terminological definitions, technical side of transcriptional creative work, its musical characteristics, peculiarities of classification. This problem interested us from the point of view of peculiar – psychological plane. In interaction with social and immanent musical factors, which determine creative interest of composers to writing their works on "somebody else's topics" at the stage of mastering of speciality in the early period of their composer's creative work.

Key Words: *early period of creative work transcription, paraphrase, variations on a theme, composer, performer, interpretation, psychological and age-specific motivation.*

УДК 159.954

Хмелюк Я.В.

*аспірант кафедри музичної педагогіки та хореографії
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
(м.Ніжин)*

**Компонентна структура творчої індивідуальності учня-співака
(з урахуванням специфіки вокальної підготовки у початкових навчальних закладах
мистецького профілю)**

Стаття присвячена аналізу психолого-педагогічних наукових досліджень з проблеми формування творчої індивідуальності, визначенню сутності поняття «творча індивідуальність» та його структури. Творча індивідуальність учня-співака розглядається як сукупність різноманітних властивостей – від біохімічних й нейрофізіологічних до особливостей творчого самовираження, як своєрідне поєднання творчих якостей і властивостей особистості, які виявляються у творчій діяльності. На основі теорії творчої індивідуальності, автор виділяє компоненти: когнітивний (наявність знань, умінь та навичок, мислення, творча уява); мотиваційно-вольовий (наявність мотивації, прагнення до творчого процесу, прояв вольових зусиль); емоційно-ціннісний (вияв естетичних почуттів, наявність ціннісних установок); креативно-діяльнісний (вміння застосовувати ЗУН під час художньо-творчої діяльності, використовуючи нестандартні, креативні підходи).

Ключові слова: *індивідуальність, творча індивідуальність, структура творчої індивідуальності.*

Постановка проблеми у загальному вигляді... Особливістю сучасної освіти є ідеологія самовизначення особистості, ознаками якої є навчання і виховання особистості на засадах гуманізації, створення умов для саморозвитку і самонавчання. Сучасна освіта характеризується глибокими змінами, зумовленими новими концептуальними підходами до її реформування, що передбачають методологічну переорієнтацію навчально-виховного процесу на розвиток особистості людини, її індивідуальності, творчих здібностей і потенціалу. Одним з основних завдань початкових навчальних закладів мистецького профілю є розвиток творчої індивідуальності учня, виховання особистості з активною життєвою позицією, з умінням свідомо регулювати власну діяльність та творчо підходити до вирішення проблем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми... Творча індивідуальність є сутнісною категорією різних галузей науки: теорії особистості, адже інтегральною якістю творчої особистості є її творча індивідуальність (В.Рибалка, Л.Собчик, В.Тугаринов); креативної акмеології (Н.Вишнякова); естетики та психології художньої творчості (О.Гройсман, А.Конева); психології творчості (Д.Богоявленська, В.Моляко, Я.Пономарьов, В.Рибалка, В.Ромеєць та ін.) й педагогіки творчості (В.Загвягинський, В.Кан-Калик, Н.Кінчук, Л.Мільто, О.Морозов, М.Нікандров, С.Сисоєва, Д.Чернилевський та ін.); психології індивідуальності (О.Лібін, В.Мерлін та ін.) і педагогіки індивідуальності (О.Гребенюк, Т.Гребенюк). У педагогічній науці проблема розвитку творчої індивідуальності набула актуальності лише з 90-х рр. ХХ ст..

Стаття написана з метою проаналізувати наукові психолого-педагогічні дослідження з питань формування творчої індивідуальності та визначити її структуру.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи творчу індивідуальність, психологи розуміють її як сукупність різноманітних властивостей – від біохімічних й нейрофізіологічних до особливостей творчого

самовираження [7, с. 51]. Зокрема, Б.Ананьєв зазначав: «Якщо особистість – «вершина» всієї структури людських властивостей, то індивідуальність – це «глибина» особистості і суб'єкта діяльності» [1, с. 172], яка виявляється у активності творчої діяльності людини.

У психології й педагогіці творчості творча індивідуальність розглядається як інтегративна якість особистості, що передбачає перетворення нею своїх здібностей та задатків у звички й дії, за допомогою яких вона впливає на інших людей та оточуючу дійсність (В.Мерлін); як унікальна, самобутня особистість, яка реалізується у творчій діяльності (О.Морозов, Д.Чернилевський).

На думку І.Беха, людська унікальність, неповторність, індивідуальність тісно пов'язані з проблемою творчості, оскільки остання передбачає нове бачення, нове розв'язання, новий підхід, тобто готовність до відмови від звичних схем і стереотипів поведінки, сприйняття і мислення, готовність до самозміни [3, с. 250].

С.Гільманов характеризує творчу індивідуальність як унікальність, самість, одиничність людини, і як міру розвитку її особистості до рівня цілісності, що породжує активність, зумовлену своєрідним внутрішнім світом; притаманний лише цій особистості особливий спосіб бачення оточуючого світу. Вчений-педагог розглядає творчу індивідуальність як характеристику творчої особистості, яка володіє творчою спрямованістю, мотивацією, здібностями, мисленням, вольовими якостями, де центральними, стрижневими є мотиви й здібності, які зумовлюють її внутрішню активність і результативність її діяльності [5, с. 10-11].

О.Отич зазначає, що творча індивідуальність становить собою найвищий рівень розвитку особистості, основними характеристиками якого є самість і цілісність, що зумовлюють активність особистості та її здатність відстоювати й реалізовувати особистісні сенси, установки, цінності [10, с. 9].

С.Гільманов, О.Морозов та Д.Чернилевський пов'язують творчу індивідуальність із характеристиками найвищого рівня творчості і вважають найважливішим її виявом творчу активність та значущість результатів і продуктів творчості людини.

Отже, творчою індивідуальністю можна вважати людину, в якій сформоване цілісне ядро особистості, багатий внутрішній світ, що зумовлює риси характеру й виражається в автономності, активності, своєрідності й оригінальності усіх проявів особистості, у її творчій спрямованості, готовності до кінця відстоювати свої переконання й цінності. При цьому творча індивідуальність, з одного боку, завжди прагне до самоактуалізації свого потенціалу (М.Мажар), з іншого – постійно змінюється внаслідок цього, розвивається, при чому сам розвиток має риси постійності, впізнаваності (С.Гільманов). Рушійною силою виступає, передусім, наявність природних обдарувань, здібностей; потім – поява потреби в самоактуалізації, породженої системою цілепокладання, особистісних сенсів та відповідною мотивацією [10, с. 173].

Ми розглядаємо творчу індивідуальність як своєрідне і неповторне поєднання творчих якостей і властивостей особистості, яке виявляється у власному оригінальному стилі її стосунків з оточенням, творчої діяльності, здійснюваної на засадах самоактуалізації, прагнення до творчого зростання, новизни.

Уявлення про структуру передбачає розгляд об'єкта як системи. Як зазначав В.Бехтерев, «...світ будується у формі замкнених систем, що є особливими індивідуальностями. Кожна індивідуальність може бути різної складності, але вона завжди складає певну гармонію частин і має свою форму і відносну стійкість системи... гармонія частин є основою індивідуальності...» [1, с. 171].

Оскільки теоретичною основою педагогіки виступає психологія, то ми розглянули передусім ті структури індивідуальності, що отримали визнання у психологічній науці.

У ході теоретичного дослідження встановлено, що структура творчої індивідуальності досліджується такими науковими психологічними теоріями, як теорія рис А.Петровського, теорія системного аналізу індивідуальності Б.Ананьєва та теорія «інтегральної індивідуальності» В.Мерліна.

У теорії рис А.Петровського індивідуальність сприймається як окрема властивість, аспект біологічного, психологічного чи соціального модусу людини. На думку вченого, риси і загальна будова індивідуальності виражаються у темпераменті людини, її характері, здібностях тощо.

До структури індивідуальності він включає її індивідуально-психологічні риси, які об'єднуються навколо стрижневих рис (факторів). Як метафорично говорить вчений, обширна «колекція» індивідуально-психологічних рис розміщується у кількох «вітринах», які позначаються бінарно-опозиційними ярликами (емоційність-врівноваженість, інтроверсія-екстраверсія і т.ін.).

Б.Ананьєв розглядав індивідуальність як систему, що складається на основі взаємозв'язку всіх властивостей людини як індивіда, особистості й суб'єкта діяльності. Вчений зазначав: «Для того, щоб підійти до проблеми індивідуальності з погляду цілого, потрібно уявити людину не тільки як відкриту систему, але і як систему «закриту», замкнену внаслідок взаємозв'язку її властивостей (індивіда, особистості, суб'єкта)» [2].

Відповідно, обґрунтована ним структура індивідуальності містить такі складові: індивідну, особистісну та суб'єктну. Індивідний компонент є базовим, психофізіологічним фундаментом індивідуальності людини, а особистісний і суб'єктний – сугнісними компонентами, соціокультурною надбудовою у структурі індивідуальності.

Таким чином, індивідуальність, за Б.Ананьєвим, є автономним суб'єктом внутрішньо опосередкованої діяльності, особистістю, з притаманною їй внутрішньою свободою й широким спектром творчих можливостей. Отже, сутність індивідуальності Б.Ананьєв, у першу чергу, пов'язує із суб'єктними властивостями особистості, які виявляються у творчій активності.

У роботах В.Мерліна цілісна характеристика властивостей людини визначається як інтегральна індивідуальність. На його думку, структура інтегральної індивідуальності є синтезом системи індивідуальних

властивостей організму (біохімічних, морфологічних (загальносоматичних), нейродинамічних), системи індивідуально-психічних властивостей індивідуума (психодинамічних і психічних) і системи соціально-психологічних індивідуальних властивостей особистості й метаіндивідуальності (соціальні ролі в соціальній групі і колективі; соціальні ролі в соціально-історичних громадах) [8, с. 50].

О.Лібін виокремлює в структурі індивідуальності три основні рівні (біологічний, психологічний та соціальний), які характеризуються комплексами психологічних якостей (зокрема, такими психодинамічними конструктами, як темперамент, стиль, здібності, характер) і, взаємодіючи між собою, утворюють її інтегральну природу [7, с. 61, 238-239].

О.Морозов і Д.Чернилевський, вважаючи творчу індивідуальність особистісною категорією, виокремлюють в її структурі:

- інтелектуально-творчу ініціативу;
- інтелектуальні здібності, широту й глибину знань;
- чутливість до суперечностей, схильність до творчих сумнівів, здатність відчувати внутрішню будівничу боротьбу;
- інформаційний голод, відчуття новизни, незвичайного в проблемі, жагу пізнання [9, с. 418].

Характеризуючи структуру індивідуальності, В.Ганзен та Л.Головей виокремлюють в ній дві протилежні макроструктури, що відображають її суперечності й визначають рушійні чинники її розвитку – тенденції і потенції людини. Тенденції охоплюють собою спрямованість особистості, інтереси, мотиви, ціннісні орієнтації, потреби, потяги, установки, переконання, відносини. Потенції містять здібності, обдарованість, спеціальні здібності, життєздатність, працездатність та здатність до праці [4, с. 156].

Розглядаючи індивідуальність особистості в усіх іпостасях існування (організм, індивід, особистість, суб'єкт, професіонал), О.Отіч виділяє у структурі концептуальної моделі творчої індивідуальності п'ять основних взаємопов'язаних підструктур (рівнів): конституційний (конституційні та психофізіологічні індивідуальні відмінності особистості), індивідний (індивідуально-психологічні особливості особистості), особистісний (соціально зумовлені якості особистості), суб'єктний (розкриває сутність творчої індивідуальності особистості як суб'єкта власної творчої діяльності) та інтегральний (творчий потенціал та індивідуальний стиль творчої діяльності) [10, с. 216-269].

Основоположник педагогіки індивідуальності О.Гребенюк виокремлює у структурі індивідуальності два аспекти: психічний та особистісний. Психічна сторона індивідуальності об'єднує в собі, на його думку, сім сфер людини. Особистісна сторона характеризує властивості, що виявляються у діяльності. Чим більш розвиненими виявляються сфери психіки особистості, тим більшої яскравості набувають її особистісні якості, оскільки лише вільна людина, здатна до саморозвитку і самоактуалізації, зможе визначити свою власну соціальну позицію [6, с. 561].

Визначаючи структуру творчої індивідуальності на основі концепції педагогіки індивідуальності, О.Гребенюк виокремлює її складові на основі компонентів психічних сфер творчої особистості:

- інтелектуальна сфера: володіння уміннями проблемного учіння (бачення проблеми, її формулювання, пошук способів розв'язання тощо), креативність, гнучкість і системність мислення, творча уява, схильність до моделювання, проектування, прогнозування, генерування ідей;
- мотиваційна сфера: прагнення виконувати навчальні дії незалежно від стереотипів що склалися, запропонованих рекомендацій, бажання відчувати творчі муки й радість, задоволення від прийнятих рішень, прагнення до творчого процесу; провідні мотиви – інтерес до власних, нових рішень, бажання творити;
- вольова сфера: прояв вольових якостей у ситуаціях пошуку, моделювання й створення власних варіантів діяльності щодо розв'язання навчальних завдань;
- емоційна сфера: прояв почуттів, супутніх до пошуку, відкриттів, винаходів; чутливість до ситуацій, що вимагають творчості у навчальній діяльності;
- предметно-практична сфера: нетипова для оточуючих поведінка (здатність швидко орієнтуватися в новій інформації, приймати нестандартні рішення; непередбачуваність для інших поворотів думки, дій та вчинків);
- екзистенційна сфера: усвідомлення себе як творчої індивідуальності, свого місця у навчальній діяльності, розуміння свого творчого потенціалу, прояв незалежності, свободи думок, вибору власних дій, вчинків;
- сфера саморегуляції: здатність до рефлексії у творчому процесі, до управління своїми думками, свідомого спрямування ходу своїх міркувань у потрібне русло, прагнення джерел асоціацій, що живлять здогадки, інсайт, самостійне створення умов для власної творчої активності [6, с. 480].

На основі структури творчої індивідуальності, визначеної О.Гребенюком, ми виділяємо такі компоненти:

- когнітивний (наявність певного обсягу знань, умінь та навичок, мислення, творча уява);
- мотиваційно-вольовий (наявність мотивації до творчої діяльності, прагнення до творчого процесу, прояв вольових зусиль під час виконання завдань);
- емоційно-ціннісний (вияв естетичних почуттів, наявність певних ціннісних установок);
- креативно-діяльнісний (вміння застосовувати знання, уміння і навички під час художньо-творчої діяльності, використовуючи нестандартні, креативні підходи).

Висновки. У сфері освіти пріоритети змінилися в сторону розвитку індивідуальності людини, її творчих здібностей і творчого потенціалу. Однією з основних цінностей суспільства є творча індивідуальність особистості, яку ми розглядаємо як унікальне поєднання творчих якостей і властивостей особистості, яке виявляється у самостійній оригінальній творчій діяльності.

Список використаних джерел та літератури:

1. Ананьев Б.Г. Избр. психол. труды / Б.Г.Ананьев. – Т.1.– М.: Педагогика, 1980. – 230 с.
2. Ананьев Б.Г. Психологическая структура человека как субъекта / Б.Г.Ананьев // Человек и общество. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1967. – Вып. 2. – С. 235-249.
3. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2-х кн.: навч.-метод. посіб. / І.Д.Бех. – К.: Либідь, 2003. – Кн. 2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади. – 344 с.
4. Ганзен В.А. Системные описания в психологии / В.А.Ганзен. – Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1984. – 176 с.
5. Гильманов С.А. Творческая индивидуальность учителя: учеб. пособие / С.А.Гильманов. – Тюмень, 1995. – 167 с.
6. Гребенюк О.С. Педагогика индивидуальности / О.С.Гребенюк. – Калининград, 1995. – 561 с.
7. Либин А.В. Дифференциальная психология: На пересечении европейских, российских и американских традиций / А.В.Либин. – М.: Смысл; Академия, 2004. – 527 с.
8. Мерлин В.С. Очерк интегрального исследования индивидуальности / В.С.Мерлин. – М.: Педагогика, 1986. – 256 с.
9. Морозов А.В., Чернилевский Д.В. Креативная педагогика и психология: учеб. пособие / А.В.Морозов, Д.В.Чернилевский. – М.: Академический проект, 2004. – 2-е изд., испр. и доп. – 560 с.
10. Отич О.М. Мистецтво у системі розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання: теоретичний і методичний аспекти: Монографія / О.М.Отич; за наук. ред. І.А.Зяюна. – Чернівці: Зелена Буковина, 2007. – 752 с.

Аннотация

Хмельюк Я.В.

Компонентная структура творческой индивидуальности ученика-певца (учитывая специфику вокальной подготовки в начальных музыкальных учебных заведениях)

Статья посвящена анализу психолого-педагогических научных исследований проблемы формирования творческой индивидуальности определению сущности понятия «творческая индивидуальность» и его структуры. Творческая индивидуальность ученика-певца рассматривается как совокупность разнообразных качеств – от биохимических и нейрофизиологических до особенностей творческого самовыражения, как своеобразное сочетание творческих качеств и свойств личности, которые проявляются в творческой деятельности. На основе теории творческой индивидуальности автор выделяет компоненты: когнитивный (наличие знаний, умений и навыков, мышление, творческое воображение); мотивационно – волевой (наличие мотивации, стремление к творческому процессу, проявление волевых усилий); эмоционально-ценностный (выявление эстетических чувств, наличие ценностных установок); креативно - деятельностный (умение использовать ЗУН во время художественно-творческой деятельности используя нестандартные, творческие подходы)

Ключевые слова: индивидуальность, творческая индивидуальность, структура творческой индивидуальности.

Summary

Khmeliuk Y.V.

Component Structure of Creative Individuality of a Pupil-Singer (in Consideration of Specific Character of Vocal Preparation in Primary Musical Educational Establishments)

The article deals with the analysis of psychological and pedagogical scientific researches on the problem of creative individuality forming, determination of the essence of the notion “Creative Individuality” and its structure. Creative individuality of a pupil-singer is studied as a totality of different qualities – from biochemical and neurophysiological to the peculiarities of creative self-expression, as a peculiar combination of creative qualities and properties of a personality, which become apparent in creative activity. On the basis of the theory of creative individuality the author singles out such components: cognitive (presence of knowledge, abilities and skills, thinking, creative imagination); motivation-volitional (presence of motivation, aspiration for the creative process, display of volitional efforts); emotional-value (display of aesthetic feelings, presence of value attitude); creative-active (ability to use knowledge, abilities and skills during artistic-creative activity using nonstandard, creative approaches).

Key Words: individuality, creative individuality, structure of creative individuality.